

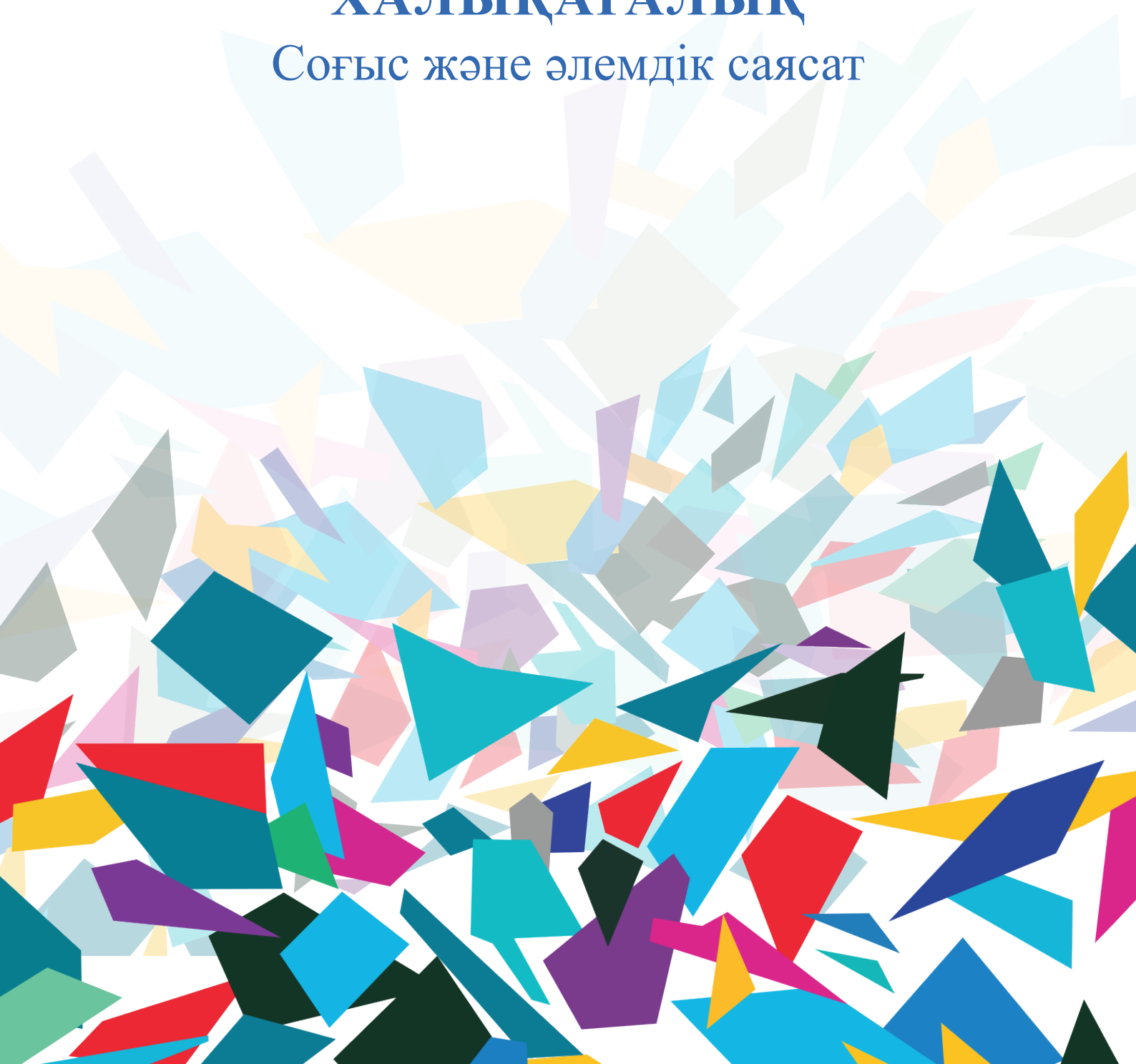

7-дәріс

ҚАЗАҚСТАННЫҢ
АШЫҚ
УНИВЕРСИТЕТИ

ӘЛЕМДІК САЯСАТТЫҢ ЖАҒАНДАНУЫ. ХАЛЫҚАРАЛЫҚ Соғыс және әлемдік саясат

Біз соғыстың мәнін және оның түрлі әлеуметтік және тарихи мәнмәтіндерде қалай өзгеретінін қарастырамыз.

Біріншіден, соғыс адамзат тарихының барлық кезеңдерінде болды. Яғни, соғыс дегеніміз – өте ескі құбылыс және алыс болашақта әлі де солай болуы мүмкін. Егер соғыс бір мағынада тарихи-тұрақты құбылыс болса, екінші мағынада ол өте жиі өзгереді және жиырмасыншы ғасырдың әлемдік соғысына дейін жергілікті рулық қауым арасындағы қатыгез жауласудың түрлі формасын қабылдайды.

Екіншіден, соғыс – бұл саяси бірліктердің арасындағы ұйымдасқан зорлық-зомбылық, онда соғыс жүргізуге қабілетті кез келген топ саяси «ойыншы» болып саналады. Мұндай топтардың өз басшылығы бар және оның зорлық-зомбылықты ұйымдастыру үшін ресурстары, адами және материалдық құралдары бар. Зорлық-зомбылықты ұйымдастыру басқа қарулы топтармен күресуге қабілетті қарулы топ жинауды білдіреді.

Осылайша, соғыс – бұл топтар арасында ұйымдастырылған зорлық-зомбылық, оның сипаты соғыстың тарихи және әлеуметтік контекстіне байланысты өзгеруі мүмкін және соғысқа тартылған топтардың өздерінің стратегияларын, жоспарларын және тактикаларын алдын ала дайындап баратын нақты белгілі бір мақсаты болады.

Клаузевицтің соғыс философиясы

Клаузевиц негізгі үш идеяны сипаттаудың көмегімен соғыстың табиғатын аңғаруға тырысты. Оның пікірінше, кез келген соғыс үш түрлі фактордан немесе қарқыннан тұрады, олардың әрқайсысы көптеген түрлі ықтимал комбинацияларды жасай отырып өзгеруі мүмкін – бұл құмарлық, жағдай және ақыл. Соғыс әрқашан соғыстағы өлтіруді шабыттандыратын және қолдайтын құмарлықты, күрес мотиві мен дұшпандықты

Көптеген әскери ойшылдар он тоғызыншы ғасырдың соғыс сипатын Клаузевицтің бақылауына шоғырланды және оны соғыстың өзгермейтін сипатымен байланыстырды. Нәтижесі, бір ғана парадигманың ғасырлар бойы соғысты және әскери іс-қимылдарды қалай қабылдайтынымызды монополиялауы болып табылады. Алайда, қазіргі әлемдегі соғысқа қатысты қазіргі жағдай өзгеріп келе жатқан сияқты.

Соңғы жылдары халықаралық қатынастардың әскери сарапшылары мен теорияшылдары Клаузевиц идеясын көбінесе ескірген деп қабылдамайды. Мүмкін, бұл XIX ғасырдың соғысы қазіргідей дамымауынан болар және Клаузевиц әскери-теңіз мәселелері, әуе шайқасы, ядролық қару, сондай-ақ кибер-соғыс немесе ғарыш соғысы туралы жаза алмауы мүмкін еді. Алайда, оның соғыс туралы идеясы зорлық-зомбылық актісі ретінде пайдасыз емес.

Ертедегі тарих жер үсті және теңіз соғыстарының классикалық типі үшін басым болған шайқастардың екі өлшемді өрісін бейнелейді. Әуе-құрлық шайқасы сияқты әскери әрекеттердің үшінші өлшемі Екінші дүниежүзілік соғыс өршіп тұрғанда зерттелді. Әуе күштерін қалыптастыру әрбір жеке ел үшін ядролық ғасыр басталғанға дейін бірінші кезектегі міндет болды. Ядролық қару қолданылған соғыс құны айтарлықтай жоғары болды және бұл қауіп күш көрсетуге қарсы дипломатияны алға жылжытуға мүмкіндік берді. Ғарыш пен киберкеңістік соғыстың төртінші және бесінші өлшеміне айналды. Қазір соғыс мәселесін зерттеушілер әдетте медиалық немесе ақпараттық соғыстар феноменін қарастырады.

Егер халықаралық соғыстың статистикасын қарайтын болсақ, 1816 және 1980 жж. аралығында шамамен 118 халықаралық соғыс жүргізілгенін анықтауға болады. Осы кезең ішінде соғыстың абсолютті саны қысқарады, бірақ өте баяу. Алайда, егер құрбандар саны бойынша бағаланса, соғыстар 19-20 ғ. шегінен бастап қазіргі уақытқа дейін сапалы жойқын қару-жарақтың түрін енгізуден кейін қатал болады. Шамалап есептеу бойынша жиырмасыншы ғасырдың халықаралық соғысында 1500 ж. бастап 1899 ж. дейінгі барлық соғыстарға қарағанда, екі есе көп (шамамен 22 млн) әскери қызметшілер (қолда бар бағалаулар бойынша, 11,2 млн.) қаза тапты.

Халықаралық соғыстарға әлеуетті қатысушылар ретінде мемлекеттер саны Екінші дүниежүзілік соғыстан кейін үш еседен көп артқанын назарға алсақ, тағы бір маңызды қорытынды жасауға болады: Екінші дүниежүзілік соғыстан кейінгі кезең әлемдік саясаттың алдыңғы кезеңімен салыстырғанда салыстырмалы түрде бейбіт болып табылады. Салыстырмалы түрде долбарлы есептеулер бойынша, тек 10% егеменді мемлекеттер ғана 1965 ж. кейін халықаралық соғысқа тартылды. Бұл ретте бұл мемлекеттер соңғылардың әскери және өзге де қолдауын жиі пайдаланғанымен, ұлы державалар қатарына жатпайды.

21-ғасырдағы қақтығыстар өткен ғасырда болған жағдайдан өзгеше болады. 9/11-ге жауап ретінде басталған екі соғыс – олардың бірі Ауғанстанда болған, ал екіншісі Иракта 20-шы ғасыр стиліндегі

Кітап: Әлемдік саясаттың жаһандануы. Халықаралық қатынасқа кіріспе

Дәріс: Соғыс және әлемдік саясат

соғыстың соңғы мысалы болуы мүмкін: бір елге басқалардың жер үсті басып кіруін қамтитын ірі ауқымды көп жылдық қақтығыстар. Аса дамыған мемлекеттер соңғы уақытта әскери емес ықпал ету құралдарына - экономикалық, қаржылық, ғылыми-техникалық, ақпараттық және «жұмсақ күш» ұғымымен шартты түрде бірігетін көптеген басқа да үлкен артықшылық береді.

Ақпараттық соғыс - қоғамның іргетасын әлсіретуге немесе жоюға, нәтижесінде агрессияға қарсы іс-қимылдың бұзылуына жағдай туғызатын негізгі әлеуметтік және табиғи құбылыстар туралы білімді бұрмалау немесе өзгерту үшін қарсыластың барлық әлеуметтік топтарының санасына ықпал етудің көптеген жолдары.

Шектеулі соғыс - саяси мақсаттарға қарағанда, кішігірім мақсаттар үшін күрескен - мысалы, даулы аймаққа соғыс немесе нарықтарға қол жеткізу.

Жалпы соғыс - мемлекеттің немесе басқа саяси ұйымның өмір сүруі үшін күресуінде.